

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE YAPISAL DEĞİŞİM: DIŞ TİCARETTE FASIL BAZLI YAPISAL DÖNÜŞÜM ANALİZİ

Adem KARAKAŞ

Kafkas Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü

Yrd.Doç.Dr.

karakasadem@gmail.com

Özet

Türkiye ekonomisi her geçen gün büyüyen hacminin yanında dış ticarete de önemli aşamalar kaydetmekte ve yapısal bir dönüşüm sürecini devam ettirmektedir. Özellikle Gümrük Birliği sonrasında Türkiye'nin dış ticaretinde önemli yapısal değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler, ikili ilişkilerin çeşitlendirilmesi ve ticaret yapılan ülkelerin çoğalmasının yanında, ticarete konu olan mallar açısından da önemli gelişmeleri içermektedir. Dış ticaret hacminin artması, dış ticaret açığının artması ancak buna karşın fasıl bazında emek yoğun alanlardan sermaye ve teknoloji yoğun alanlara yönelim aynı dönem içerisinde ortaya çıkmaktadır. Çalışma, Türkiye ekonomisinde meydana gelen bu nicelik ve nitelik değişimlerini yıllar itibariyle inceleme amacını taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Dış ticaret, Fasil değişimi, Yapısal dönüşüm*

Alan Tanımı: İktisat, Uluslararası Ekonomi, Dış Ticaret

STRUCTURAL CHANGING IN TURKEY'S ECONOMY: THE ANALYSIS OF STRUCTURAL TRANSFORMATION BASED CHAPTERS IN FOREIGN TRADE

Abstract

Turkey's economy has an everyday progressive growth process nearby in this stage our economy has both an important developments in foreign trade sector phases and continueus transformation process. Particularly after an entrance to the EU's Customs Union Turkey's foreign trade has an important structural reforms in the positive meaning such as an "economical development" concept. These evolutions, includes diversity of dual relations and multiplication of countries which are we have a trade and business relations as well. The gain of foreign trade dimension's, the growth of the deficient amount in foreign trade sector has been discovered from an effort and labour consistences from capital and technologies and redirection to the intensive sectors are lived in the same

time period. This study has been investigated from the quantitative and quality reforms dimensions of year by year growth tempo in the Turkey economy case.

Keywords: *Chapter Reform, Constructive Evolution, Foreign Trade.*

JEL Code: F10

1. GİRİŞ

Ekonomide paradigma değişiminin başlangıcı olarak kabul edilen 24 Ocak 1980 Kararları ile dış ticaretin geliştirilmesi ve uluslararası iktisadi yapıya entegre olma yoluyla iktisadi gelişmenin sağlanması öngörülmüştür. İçe dönük ve kapalı bir ekonomiden dışa açık bir ekonomik yapıya geçme hamlesi gerçekleştirilmiş, gerek bürokratik gerekse de yapısal olarak bu türlü bir dönüşüme hazır olmayan ülkenin, el yordamıyla deneme yanılma yoluyla rotasını çizmeye çalışması, ilerleyen süreçlerde bir takım yol kazaları ile karşılaşılmaya yol açmıştır. Bu çabanın içerisinde zihniyet dönüşümünün gerçekleştirilmeye çalışılması ise iktisadi entegrasyonun gerçekleştirilmesinde daha zor olmuştur. Hem tüketim yapısı açısından hem de üretim sürecinde gerek nicelik gerekse de nitelik olarak uluslararası rekabete hazır olunmamasının yanı sıra zihni açıdan bu türlü bir sürecin içselleştirilmesinin uzun sürmesi beraberinde bir takım sorunları getirmiştir.

Dış ticarete emek yoğun ve katma değeri nispi olarak düşük olan mal ve hizmet satımına karşın sermaye yoğun mal ve hizmetlerin alınması dış ticaret açığını oluşturmuş, kur ve faiz politikalarından, ihracat desteklerinden ve sermaye hareketlerinden kaynaklanan dalgalanmalar neticesinde iç mali ve finansal dengenin sağlanamaması gibi bir durum ortaya çıkmıştır. Kamu kesiminin ekonomi içerisindeki nispi ağırlığına karşın verimsizliği kamu borçlarının artmasına, mali disiplinin sağlanamamasına, kısa vadeli yüksek faizli iç borç sarmalına girilmesine neden olmuş, uluslararası finans kuruluşları ile yapılan anlaşmalarda beklenen performansın sağlanamaması kredibilitiyi azaltmıştır. Belirli periyotlarda kur rejimi değişikliği iç ekonomik dengeleri sarsmış, ekonomik birimlerde ortaya çıkan güven eksikliği hem içeride hem de dış alemde risk unsurunu da iktisadi faaliyetlerin içerisine açık ya da zımni olarak dahil etmiştir.

2. EKONOMİK KRİZ KAVRAMI ÜZERİNE

Ekonomik kriz kavramı, içerisinde bulunulan iktisadi yapıya, zamana ve/veya uluslararası konjonktüre bağlı olarak değişkenlik gösteren bir kavram olmasına karşın en genel anlamda, önceden öngörülemeyen gelişmeler ile karşı kalınması,

hem kamusal karar alma mekanizmaları (devlet, regülatör kurumlar, hukuki altyapı vb) hem de iktisadi birimler üzerinde ciddi sosyal ve ekonomik etkiler oluşturan şiddet boyutu yüksek dönemsel dalgalanmalar olarak adlandırılabilir. Aydın (2003:4)'ün ifade ettiği şekli ile genel bir değerlendirme ile bakıldığında, ekonomik kriz kavramını reel sektörden kaynaklanan ve finans sektöründen kaynaklanan dalgalanmalar olarak ayırtırmak mümkündür. İktisadi durgunluktan veya enflasyonist yapıdan kaynaklanan ve mal piyasasını etkileyen krizler olabileceği gibi arz yönünden kaynaklı şoklar ve benzeri nedenler ile ortaya çıkan işgücü piyasası krizlerinden de söz etmek mümkündür. Benzer şekilde mali yapıdan kaynaklanan ödemeler dengesi kaynaklı veya kur mekanizmasından kaynaklanan mali sektör krizleri ve bankacılık krizleri de finansal krizler içinde yer almaktadır. Elbette ki bu veriler tetikleyici bazı mekanizmalar ile desteklendiği takdirde bir ekonomik krize dönüşmektedir. Krugman (2001:xi)'in da belirttiği üzere, ulusal paranın değerinde meydana gelen çalkantılar, siyasi otoriteye ekonomik sistemi senkronize yürütemeyeceğine dair gelişen güvensizlik, ilişkilerdeki çürüme ve benzeri zemin üzerinde bu çalkantıların dalga boyu daha yüksek olacaktır. Tüm bu gelişmelere ek olarak uluslararası finans kurumlarının güven etkisi ve IMF uygulamalarının (bir şekilde) etkili sonuç vermemesi de yine derinlikli bir ekonomik kriz oluşmasında ve diğer alanlara sirayet etmesinde önemli etkilere sahiptir (Stiglitz, 2002:112).

3. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE KRİZ OLGUSU

Türkiye ekonomisi Osmanlı Devleti'nden tevarüs ettiği mirasın üzerine inşa edilen ekonomik yapısı ile kapitalist sanayileşme sürecinden uzak kalmış olmanın verdiği etki ile birlikte ekonomi politikası üretmede görece etkisiz kalan bir yapıya sahiptir. Gerek sosyal alanda gerekse de buna bağlı olarak ekonomik yapıda sorunlar ile birlikte çözümü öngörmede yetersiz kalmış olan yapı (Bakırtaş, 2010:284) ileriki dönemlerinde de yaparak öğrenme yolunu seçmek durumunda kalmıştır.

Türkiye ekonomisinde, süreç içerisinde ekonomik yapı ve gelişmeler incelendiğinde görülen odur ki, benzer politika uygulamalarının sonucu sürekli bir istikrarsızlık ve derinlikli çalkantı ortaya çıkarmaktadır. Kur politikalarındaki istikrarsızlık (ve özellikle de sabit kur politikası uygulamak için Merkez Bankası'nın üstlendiği sorumluluk nedeniyle hareket kısıtlılığı), faiz mekanizmasındaki dalgalanmaların hızlı ve yüksek oluşu, verimsiz ve sui-istimale açık kamu yönetimi ve kaynakların verimsiz kullanımı sonucunda ortaya çıkan borçlanma, borç yönetiminde etkinsizlik, cari açıkların sürdürülemezliği bu türden uygulamalarıdır. Ek olarak, finans kesiminde denetimsizlik, bankacılık sektöründe

verilen kredilerin geri dönmemesi, Hazine garantörlüğü nedeniyle fona devredilen bankaların getirdiği ağır mali yük, kısa vadeli yüksek faizli iç borç sarmalı, denetimsizlik, kur-faiz mekanizmasından yüksek gelir elde eden sıcak para akımı, sorunun teşhisinde yetersizlik, soruna müdahale etmede gecikmeler, beklentiye girilmesi ve beklenen sonun ortaya çıkması...

Benzer şekilde uluslararası piyasalarda ortaya çıkan iktisadi dalgalanmaların etkisi de Türkiye ekonomisinde hissedilmiş gerek Latin Amerika, Uzakdoğu, Rusya ve gerekse de ABD kaynaklı uluslararası ekonomik çalkantılardan olumsuz etkilenilmiştir (Kazgan, 2010:25).

4. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE DIŞ TİCARET VE DIŞ TİCARET AÇIĞI

1980 sonrası dünya ekonomisinde yapısal bir dönüşüm hızlı bir şekilde artış göstermiş, uluslararası mal-hizmet ve sermaye akımları hızlanmıştır. Bununla birlikte yeni ticaret teorilerinde de işlendiği şekli ile farklı mal ve hizmetlerin değişimini içeren klasik ticaret yapısının yerini benzeşen mal ve hizmetlerin değişimi almıştır. Yılmaz (2009)'ın da bahsettiği üzere, küreselleşmenin de etkisi ile entegrasyonun hızlanması, mal ve hizmetlerin çok kısa sürede farklı ülkelerde farklı maliyet yapıları ile gerçekleştirilebilir olması beraberinde endüstri içi ticaret yoğunlaşmasını ve benzer ürünlerin ticaretinin gelişmesini getirmiştir. Buna ek olarak, gelişmekte olan ülkelerin mal ticaretinde, gelişmiş ülkelerin de hizmet ticaretinde yoğunlaşmaya geçtikleri görülmektedir. Bu durumun Türkiye'ye yansması da gelişmekte olan ülkelere paralel bir şekilde devam etmektedir. Mal ticaretinde katma değeri nispi olarak düşük olan tarımsal faaliyetlerden elde edilen ürünler ve tekstil gibi sektörlerin yerini daha çok nispeten katma değeri yüksek olan sanayi ürünleri almaya başlamıştır (Acar, 2008: 38). Her iki kalem açısından da bakıldığında, ihracatta tarımsal ürünlerin ağırlığının 1990'ların ortalarında toplam içerisinde payı 2000'li yılların başlarında yaklaşık 2,5 kat gerilemiş, tekstil ihracatının toplam içerisindeki payı oransal bazda gerileme göstermiş ve elektrikli ürünler, makine teçhizatlar, bunların parçaları, ara mal ihracatı da yükseliş trendine girmiş görünmektedir (Utkulu, 2005:28).

4.1. Türkiye'nin Dünya ve Bölge Ticaretindeki Konumu

Türkiye, 24 Ocak 1980 kararlarıyla hızlandırmış olduğu uluslararası iktisadi entegrasyon çabalarını -özellikle 2000'li yıllardan sonra- daha da ileriye taşımış ve konumu itibariyle de hem Doğu-Arap bloğunun doğal bir parçası hem de Batı-AB bloğunun gözardı edilemez bir parçası konumuna gelmiştir. Özellikle 2007 sonrası hem siyasi hem de iktisadi anlamda yapmış olduğu girişimlerle Ortadoğu-Arap coğrafyasında lider konuma yükselmiştir. Türkiye, siyasi açıdan

üstlendiği ağırlığı ekonomik anlamda da güçlendirmeye yönelik bu çabalara rağmen iktisadi anlamda Batı bloğunun bir parçasıdır. Bu durum sadece bir varsayım ya da AB'ye tam üyelik için yapmış olduğu yurt içi ve yurt dışı siyasi girişimlerinden ulaşılan bir sonuç değildir. Özellikle, AB'ye tam üyelik yolunda yapılan hukuki-siyasi-iktisadi düzenlemeler ve ekonomik anlamda dış ticaret verileri ile elde edilen bilgiler doğrultusunda bu sonuca ulaşılması mümkündür. Krugman'a (1995a: 875-876) göre ileri seviyede küreselleşme; merkez ülkenin refah kaybına karşın çevre ülkenin refahını artırıcı, belirli bir seviyeye kadar olan küreselleşme çevre ülkenin refah kaybına yol açmasına karşın merkez ülkenin refahını artırıcıdır.

Türkiye ekonomisi her geçen gün büyüyen bir yapıya sahiptir. Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYİH) Trilyon TL seviyelerinde olan ülkenin- dış ticaret verilerine bakıldığında da benzer bir artış görülmektedir. Hem ihracat hem de ithalat rakamlarında artış olmasına karşın, ürettiğinden fazlasını tüketmesi açısından birçok ülke gibi dış ticaret açığı da yükselmektedir. 2010 yılı verileri, 2008 ve 2009 yılında meydana gelen dünya ekonomik krizi nedeniyle bir önceki yıla oranla önemli değişimler göstermiştir. 2010 yılı incelendiğinde; her iki dış ticaret kaleminde de artış gerçekleşmesine karşın dış ticaret dengesinde çok hızlı bir yükseliş ortaya çıkmıştır. Bu durum aynı zamanda ihracatın ithalatı karşılama oranının hızlı bir düşüş göstermesine neden olmuştur.

Tablo 1: Türkiye'nin İhracat-İthalat ve Dış Ticaret Dengesi

Yıllar	GSYİH (000 \$)	İhracat (000 \$)	Değişim (%)	İthalat (000 \$)	Değişim (%)	Dış Ticaret Dengesi (000 \$)	Dış Ticaret Hacmi (000 \$)	İhracatın ithalatı Karşılama Oranı %
1970	19.031.000	588.476	9,6	947.604	18,3	-359.128	1.536.081	62,1
1980	68.391.000	2.910.122	28,7	7.909.364	56,0	-4.999.242	10.819.486	36,8
1990	150.758.000	12.959.288	11,5	22.302.126	41,2	-9.342.838	35.261.413	58,1
2000	200.002.000	27.774.906	4,5	54.502.821	34,0	-26.727.914	82.277.727	51,0
2009	635.000.000	102.135.007	-22,6	140.924.236	-30,2	-38.789.230	243.059.243	72,5
2010	735.828.000	113.975.607	11,6	185.535.044	31,7	-71.559.437	299.510.651	61,4

Kaynak: TÜİK verilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda derlenmiştir, (20.03.2012).

4.2. Türkiye'nin Yıllar İtibariyle Dış Ticaretinde Fasıl Yoğunluğu

Bu bölümde, Türkiye'nin yıllar itibariyle dış ticaretinde öne çıkan mal ve mal guruplarının seyri ortaya konulmakta, fasıl bazında ekonomide meydana gelen değişim süreci irdelenmektedir. Tablo ve grafikler yardımıyla ülkenin dış ticaretinde her iki kalemde de yer alan ilk on fasılın ele alındığı tablolar özellikle Türkiye ekonomisinin son 20 yılına ilişkin değişim hakkında bilgi vermektedir.

Tablo 2: İhracat ve İthalatta İlk On Fasıl (1996)

İhracatta ilk 10 Fasıl	Değer (000 \$)	İthalatta ilk 10 Fasıl	Değer (000 \$)
Örme giyim eşyası ve aksesuarları	3 568 870	Makinalar, mekanik cihazlar, kazanlar ve aksam, parçalar	8 463 127
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları	2 154 307	Mineral yakıtlar,mineral yağlar ve müstahsalları,mumlar	5 916 509
Demir ve çelik	1 750 211	Elektrikli makina ve cihazlar,aksam ve parçaları	2 965 873
Elektrikli makina ve cihazlar,aksam ve parçaları	1 327 814	Demir ve çelik	2 776 115
Yenilen meyvalar,kabuklu yemişler,turunçgil ve kavun kabuğu	1 137 682	Motorlu kara taşıtları,tractör,bisiklet,motosiklet ve diğer	2 692 913
Motorlu kara taşıtları,tractör,bisiklet,motosiklet ve diğer	811 794	Plastik ve plastikten mamul eşya	1 652 837
Makinalar, mekanik cihazlar, kazanlar ve aksam, parçalar	805 803	Organik kimyasal müstahsallar	1 571 924
Pamuk,pamuk ipliği ve pamuklu mensucat	643 824	Hava taşıtları,uzay araçları,aksam ve parçaları	1 044 087
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	637 590	Optik,fotoğraf,sinema,ölçü,kontrol,ayar cihazları,tıbbi alet.	973 855
Mensuccattan mamul diğer eşya,kullanılmış eşya,paçavralar	621 091	Ham postlar,deriler (kürkler hariç) ve köseleler	902 147

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri, 2012.

Türkiye ekonomisinin önemli dönüm noktalarından biri olan 1 Ocak 1996 yılından itibaren dış ticarete önemli yapısal değişimler ortaya çıkmıştır. Bu dönem, Gümrük Birliği'nin uygulamaya konulduğu bir dönem olması nedeniyle, ekonomide başlangıç aşamasında uluslararası rekabette dezavantajlı bir dönem yaşanmış, ekonomik istikrarsızlık ve kurdaki dalgalanmalar benzeri etkenler nedeniyle de dış ticarete aleyhte bir durum ortaya çıkmıştır. Bu dönem itibariyle dış ticarete öne çıkan fasılların nispeten emek yoğun ve katma değeri düşük mal ve hizmetler olduğu ve ithalat rakamlarına oranla daha düşük bir işlem hacmi görülmektedir. Aynı zamanda, hem ihracatta hem de ithalatta benzer fasılların işlem görmesi ve bu fasıllarda da ticaret açığı verilmesi de dikkat çekicidir.

Tablo 3: İhracat ve İthalatta İlk On Fasil (2004)

İhracatta ilk 10 Fasil	Değer (000 \$)	İthalatta ilk 10 Fasil	Değer (000 \$)
Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	8 288 799	Mineral yakıtlar ve yağlar	14 407 288
Örme giyim esyasi ve aksesuarları	6 259 222	Makinalar, mekanik cihazlar, kazanlar ve aksam, parçalar	13 456 962
Demir ve çelik	5 359 512	Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	10 237 024
Elektrikli makina ve cihazlar, aksam ve parçaları	4 790 306	Elektrikli makina ve cihazlar	8 371 766
Örülmemiş giyim esyasi ve aksesuarları	4 536 829	Demir ve çelik	8 031 522
Makinalar, mekanik cihazlar, kazanlar ve aksam, parçalar	4 125 934	Plastikler ve mamulleri	4 763 094
Demir veya çelikten esya	2 226 923	İnciler, kıymetli taşlar, metal paralar	3 763 424
Yenilen meyvalar, kabuklu yemişler, turuncgil ve kavun kabuğu	1 902 515	Organik kimyasal ürünler	3 016 973
Mensuccattan mamul diğer esya, kullanılmış esya, paçavralar	1 856 536	Eczacılık ürünleri	2 710 136
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar	1 429 186	Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu	1 982 197

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri, 2012.

2004 yılına ait dış ticaret verilerine bakıldığında ise bir önceki döneme oranla sermaye yoğun malların öne çıktığı görülmekle birlikte, ithalat fasıllarında dramatik bir artış görülmektedir. Aynı fasılların hem ihracata hem de ithalata konu olduğu bu dönemde dış ticaret açığının fasıl bazında daha da arttığı görülmektedir. Her iki fasılda da sermaye yoğun teknoloji ürünlerinin ön sıralarda yer aldığı da belirginleşmeye başlamıştır.

Tablo 4: İhracat ve İthalatta İlk On Fasil (2011)

İhracatta ilk 10 Fasil	Değer (000 \$)	İthalatta ilk 10 Fasil	Değer (000 \$)
Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	15 804 602	Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar	54 117 536
Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler; bunların aksam ve parçaları	11 562 971	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler; bunların aksam ve parçaları	27 107 632
Demir ve çelik	11 226 148	Demir ve çelik	20 424 246
Elektrikli makina ve cihazlar, aksam ve parçaları	8 879 975	Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	17 183 804
Örme giyim esyasi ve aksesuarları	8 396 171	Elektrikli makina ve cihazlar, aksam ve parçaları	16 835 552
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar	6 538 973	Plastik ve plastikten mamul esya	12 578 468
Demir veya çelikten esya	5 759 354	İnciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar	7 022 384
Örülmemiş giyim esyasi ve aksesuarları	5 129 435	Organik kimyasal müstahsallar	5 504 433
Plastik ve plastikten mamul esya	4 581 258	Eczacılık ürünleri	4 697 443
Yenilen meyvalar, kabuklu yemişler, turuncgil ve kavun kabuğu	3 910 472	Bakır ve bakırdan esya	4 119 206

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri, 2012.

Tablo 4, 2011 yılı için dış ticarete ön sırada yer alan fasılları göstermektedir. İhracatta sanayi ürünlerinin önplana çıkarak işlem hacimlerinin yükseldiği görülmektedir. İthalatta da saha çok sanayi ürünlerinin önplana çıktığı ancak benzer fasılların ticaretinde dış ticaret açığının yükseldiği görülmektedir.

Benzer şekilde, sektörel bazda incelendiğinde, tüm sektörlerde hem nominal hem de oransal artışlar olmakta, imalat sanayinin toplam içerisindeki etkinliğinin yükseldiği görülmektedir. İthalatta da imalat sanayini payı hızlı bir şekilde artış göstermiştir.

Tablo 5: Uluslararası Standart Sanayi Sınıflamasına (ISIC-Rev-4) Göre Dış Ticaret (Milyon Dolar)

İhracat					İthalat				
	2002	2005	2008	2011		2002	2005	2008	2011
Tarım ve Ormancılık	1.754	3.329	3.937	5.169	Tarım, Ormancılık	1.703	2.801	6.392	8.895
Balıkçılık	51	140	240	186	Balıkçılık	1	24	41	49
Madencilik ve Taşocakçılığı	387	810	2.155	2.806	Madencilik ve Taşocakçılığı	7.192	16.321	35.650	37.331
İmalat Sanayii	33.702	68.813	125.188	126.023	İmalat Sanayii	41.383	94.208	150.252	183.927
Diğerleri	165	384	507	786	Diğerleri	1.275	3.419	9.628	10.636
Toplam	36.059	73.476	132.027	134.969	Toplam	51.554	116.774	201.964	240.838

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, Dış Ticaret İstatistikleri, 20.03.2012.

5. SONUÇ

Türkiye ekonomisi, özellikle son 20 yılda dış ticarete önemli değişimler yaşamıştır. Bu değişimler ticarete konu olan mal ve hizmetler açısından değerlendirildiğinde emek yoğun ve katma değeri düşük olan mallardan nispeten sanayi ürünlerine doğru yönelmiştir. Dış ticarete benzer mal ve hizmetlerin ticaretinde dış ticaret açığı verilmekte olup, bu durum cari açığın yükselmesine neden olmaktadır. Cari açığın en önemli bileşenlerinden biri enerji ithalatından kaynaklanmaktadır. Son dönemde, özellikle motorlu kara taşıtları, elektrikli aletler ve makine teçhizat ihracatı dış ticaretin önemli kalemleri arasında yer almakta olup, ihracatın ithalatı karşılama oranı nispi olarak artmaktadır. Aynı zamanda, 1980'lerde yaklaşık 80 dolayında ülke ile dış ticaret ilişkisi söz konusu iken 2011 yılı itibarıyla yaklaşık 190 dolayında ülke ile ticari ilişki söz konusudur. Bu durum, dış ticarete fasıl bazında değişimi beraberinde getirmekle birlikte, ticaret partnerlerinde de bir dönüşümü beraberinde getirmektedir. Tarım ve konfeksiyon ağırlıklı dış ticaret yapısı, daha çok sanayi ürünlerine doğru kaymış olup, dış ticaret açığı verilmesine karşın dış ticaret hacmi artmıştır.

KAYNAKLAR

- Acar, Ozan; (2008), “Türkiye Ekonomisindeki Yapısal Dönüşümün Dinamikleri,” Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Y:2008, S.31, s:30-39.
- Aydın, Üzeyir; (2003), “Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Yaşanan Ekonomik Krizlerin Analizi,” DEÜ SBE İktisat ABD Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, <http://www.belgeler.com/blg/1z1z/turkiye-de-1980-sonrasi-donemde-yasanan-ekonomik-krizlerin-analizi-the-economic-crisis-from-being-lived-of-turkey-after-1980-s-the-period>, (27.02.2012).
- Bakırtaş, Tahsin; (2010), “Türkiye’de Yoksulluk Olgusunun Yapısal Analizi: 1908-2008,” Türkiye Ekonomisi (ed: N.Çoşar ve M. Bildirici), Ekin Yayınları, Bursa.
- Ekonomi Bakanlığı; (2012), Dış Ticaret Verileri, <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=79192159-19DB-2C7D-3D5AE56731D11E50>. (05.04.2012).
- Kazgan, Gülten; (2010), “Türkiye’de 2008 Krizi ve Sonrası İçin Beklentiler,” Türkiye Ekonomisi (ed: N.Çoşar ve M. Bildirici), Ekin Yayınları, Bursa.
- Krugman, P. ve A.J. Venables (1995). “Globalization and the Inequality of Nations,” *Quarterly Journal of Economics* 110, 4: 857.
- Krugman, Paul; (2001), Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Stiglitz, Joseph E.; (2002), Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı, Plan B, İstanbul.
- TÜİK; (2012), Dış Ticaret İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>, 20.03.2012.
- Utkulu, Utku; (2005), Türkiye’nin Dış Ticareti ve Değişen Mukayeseli Üstünlükler, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Yılmaz, Durmuş; (2009), “Dış Ticarete Yapısal Dönüşüm: Küresel Dinamikler ve Türkiye Ekonomisi Açılış Konuşması,” TCMB, 17 Kasım 2009.